K ETIMOLOGIJI SLOVENSKEGA ORONIMA N A N O S

Izvor slovenskega gorskega imena N A N O S, notranjske planote, raztezajoče se med Vipavo in Razdrtim, je še vedno nepojasnen.

Tako piše Fr. Bezlaj, Eseji o slovenskem jeziku, str. 93, da "si še ne znamo razložiti imen kot Čaven in Nanos"; dostavlja še, da je v Srbiji ob Drini gora PANOS, da pa verjetno oboje, t.j. Nanos in Panos, nima nič skupnega s slovenskim nos niti z nositi.

Tudi ugledni tržaški lingvist M. Doria v svoji zanimivi razpravi "Toponomastica Langobarda a Trieste e sul Carso"¹ ob italijanskem imenu naše gore, t.j. MONTE RE (= Kraljeva gora)² omenja, da je slovensko ime NANOS "di origine molto oscura" (= zelo nejasnega izvora).

Ime NANOS, oziroma točneje povedano njegov nemški zastopnik, je zabeleženo že razmeroma zgodaj v zgodovinskih virih; kot omenja slovenski geograf Vl. Leban v svoji razpravi "NANOS"³, ga zasledimo v urbarju vipavske graščine iz 16. stoletja (v urbarju iste graščine s konca 15. stoletja ga še ne najdemo); urbar iz leta 1572 namreč beleži nemško ime

1 Linguistica XI (1979), str. 94 ss.

2 Latinsko ime M O N S R E G I S (Kraljeva gora) kot prvi navaja benediktinec Paolo Diacono, po rodu Langobard, v svojem delu Historia Langobard., II 8, ker naj bi se bil langobardski kralj Alboin pred vstopom v Italijo povzpел na vrh Nanosa, da bi se prepričal o razsežnosti in rodovitnosti njenih tal. Poleg imena Monte Re pa nekateri poznejši avtorji navajajo tudi ime Monte Reggio, Monte Regio. M. Doria, l.c., tudi omenja, da je predlatinsko ime naše gore bilo (Mons) Ocra, t.j. i.-e. ok'r "koničast, ošiljen, štrleč".

3 Geografski Vestnik XXII, str. 100 ss.

ANASPERG (= ANASBERG), ki je istovetno s slovenskim imenom NANOS. Valvazor, Die Ehre, knj. II 268, pa nudi obliko NANAS, ki jo srečamo tudi v Florjančičevi karti Kranjske iz leta 1744.

Mislimo, da ne sklepamo napačno, če tako za zgoraj omenjeno obliko ANASPERG iz vipavskega urbarja kot za Valvazorjevo obliko NANAS domnevamo kar precej zanesljivo možnost nastanka iz nekoliko popačene slovenske oblike NANOS⁴, ki bi potemtakem bila starejša kot oba nemška refleksa našega imena.

Kot že uvodoma omenjeno, pa je doslej etimologija slovenskega NANOS še nepojasnjena; moremo se le vprašati in ugibati, ali je to ime slovenskega izvora, ali prihaja iz romanščine, mogoče tudi iz langobardščine, ali pa je morda celo predrimsko. Ker nimamo zapisov, ki bi bili starejši od zgoraj navedenih, smo pač prisiljeni izraziti le gole domneve glede njegovega nastanka.

V naslednjih vrsticah bi predložili hipotezo o m o r e b i t n e m romanskem izvoru našega imena.

Na južnem delu nanoške planote se dviga kvišku n o s u podoben vrh, ki ga italijanska specialka (1 : 25.000), prirejena po nemški vojaški karti, dejansko označuje z imenom Naso di Monte Re (= Nos Kraljeve gore). Ta oznaka, nastala po metafori zaradi podobnosti iz planote štrlečega vrha s človeškim nosom, molečim iz obraza, nas ne more presenečati, saj vemo, da so metaforični nazivi v gorskem imenoslovju pogostni, prim. slov. Triglav (= gora s tremi glavami = vrhovi), Stol, Babji zob, Konj, Kepa, Kopa, Sedlo, Dolgi hrbet, Štruca, nem. Matterhorn itd.

4 Nanas bi bilo nastalo iz Nanos po progresivni samoglasniški asimilaciji a - o > a - a; Anas (berg, gora) bi bilo nastalo po di-similacijskem izpadu začetnega n: n - n > O - n, ter progresivni asimilaciji a - o > a - a. Glej tudi opombo 6a!

Morda smemo domnevati, da je že v stari, rimski dobi romanske prebivalce v bližini naše gore iz planote štrleči vrh spominjal na človeški nos ter je tako v ljudski govorici po metafori gora dobila (romansko) ime N A S O, oziroma, ker gre za v e l i k nos, avgmentativno obliko N A S O N E, ljudsko N A S O N (izg. nasón, velik nos), stvarjeno iz latinskega samostalnika n a s o (= nos) z dodatkom romanske povečevalne pripone - o n e, ljudsko - o n (z ozkim, zaprtim o).

Slovanski priseljenci - začetek njihovega naseljevanja na tem področju sega v drugo polovico šestega stoletja - bi morda bili, po naši domnevi, privzeli romansko ljudsko ime naše gorske planote, t.j. N A S O N, ki pa bi bilo v slovenski izreki doživelo važno glasovno spremembo v svoji strukturi, namreč premeno (metatezo) soglasnikov s in končnega n: s - n > n - s: Nason > Nanos⁵; ni izključeno, da bi bila pri tej spremembi igrala pobudno ali celo vzročno vlogo pomensko odgovarjajoča slovenska beseda nôs (ljudska etimologija, attraction paronymique!);⁶ če je spočetka slovenska beseda imela poudarek na končnem zlogu (Nanôs),

5 Podobno metatezo navaja Skok P., Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (1971), I 210, s.v. brijeg za Z a g r e b: "Zábreg za obalom Medveščaka, danas Zágreb", torej metateza b - g > g - b.

6 a) Ker je bil psl. o o d p r t glas - glej Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika, str. 39 - so ga Germani (in Romani) v najstarejši dobi, nekako do 10. stoletja, v besedah oziroma imenih, privzetih od Slovanov, substituirali s svojim a, npr. slov. vodomot > nem. (u)adamunta, Adamunta l. 1005, (danes Admont), slov. oralo (preprost plug) > nem. arala, (danes Arel); tako bi tudi slov. Nanos v nemškem izgovoru bil lahko dobil obliko Nanas, če bi se bila izposoditev izvršila v tako zgodnji dobi, t.j. pred 10. stoletjem, kar pa se nam za naše področje zdi zelo malo verjetno;

b) Mogoče so tudi Langobardi, neposredni predhodniki Slovanov - a za kratko dobo - na našem ozemlju, za oznako naše gore podobno metaforično uporabljali svojo besedo napp(j)a "nos, štrlina", ki jo navaja E. Gamillschegg, Romania Germanica, II 152.

bi se bil le-ta pozneje prenesel na prvi zlog, verjetno zaradi pogosto rabljene besedne zveze na Nanos, v kateri bi bil predlog na pritegnil poudarek na prvi zlog⁷; pojav prenosa s končnega na začetni oziroma predstoječi zlog v toponomastiki pa omenja tudi Skok⁸, navajajoč Škedenj (pri Trstu) za Škedenj, Kabérd za Kobaríd.

Naj dodamo še naslednjo pripombo: ko bi bili priseljeni Slovani sprejeli našo domnevano romansko besedo N a s ó n nespremenjeno, t.j. da se ne bi bila izvedla zgoraj navedena metateza, in to že jako zgodaj, bi bila le-ta doživela pri Slovanih spremembo v N a s í n ali N o s í n, ker so poudarjeni romanski zaprti (ozki) o Slovani slišali kot u, ki je preko y prešel v i⁹; če pa bi se bila izposoditev izvedla nekako po 9. stoletju, pa bi zelo verjetno bili dobili obliko N a s ú n ali N o s u n¹⁰.

Glede starosti izposoditve našega imena bi se nagibali k mnenju, da bi se bila naša domnevana izposoditev - in istočasna premena besede - verjetno bila izvršila pred 9. stoletjem.

7 Primerjaj: primêr, toda na prímer; večér, toda na véčer.

8 P. Skok, Toponomastički problemi, Istoriski časopis Istoriskog instituta SAN, knj. III, 24, Beograd 1952.

9 Primerjaj: Roma > Rim, Ancona > Jakin, Scardona > Skradin, Albona > Labin, Salona > Solin, furl. Cormon(s) > slov. Krmin, Glemona > Gumin, cruce > croce, furl. crože > slov., hrv. križ itd.; za prehod ozkega, zaprtega o > u > y > i glej Grad, K etimologiji slovenske besede križ, *Linguistica* XII (1972), str. 97.

10 Prim. Mašun, Mošun (pri Snežniku) < rom. ma(n)sion(e).

Résumé

CONTRIBUTION À L'ÉTYMOLOGIE DE L'ORONYME SLOVÈNE NANOS

Pour l'origine de l'oronyme slovène NANOS (à l'est de Trieste), obscure jusqu'ici, l'auteur propose, en se basant sur le nom italien de la montagne, à savoir Naso (= nez) di Monte Re, la base romane **N a s o n** (= gros nez), désignation populaire - supposée par l'auteur - de la montagne, d'où par métathèse **s - n** > **n - s**, en slovène **N A N O S**.